

Czy można złamać tabu? Relacje miłosne w *Chłopach* Władysława Reymonta

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 2, Warszawa 2001, s. 276.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 17.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 116.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 29.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 211.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 242.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 123.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 55.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 196–197.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 33.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, Warszawa 2001, s. 200–201.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 212.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 236.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 187.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 214.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 118–120.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 71.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 128.

- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 163.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 168.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 190–191.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 2, Warszawa 2001, s. 335.

Czy można złamać tabu? Relacje miłosne w *Chłopach* Władysława Reymonta

Simon Kozhin, *Puszczanie wianków*, 2009

Źródło: Simon Kozhin, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Chłopi to szeroka panorama życia społecznego, ukazująca sposób funkcjonowania ludzi na przełomie XIX i XX wieku w zamkniętej enklawie, jaką jest wieś Lipce. Reymont dokonał w powieści szczegółowej analizy relacji międzyludzkich, dzięki czemu powstał wiarygodny obraz różnych zachowań, także tych podlegających prawom gry pierwotnych namiętności i instynktów. Antek, bohater epopei chłopskiej, przeżywa tragiczną miłość, gnany namiętnościami i popędem, a jednocześnie podporządkowany nakazom religijnym i powinnościom wobec rodzica. Pierwszy tom powieści – *Jesień* – pokazuje początek rozgrywającego się na oczach czytelników dramatu.

Twoje cele

- Określisz, czym jest tabu i jakich sfer życia społecznego dotyczy.
- Wskażesz reguły zachowań, które funkcjonują w społeczności Lipiec.
- Ocenisz postępowanie bohaterów *Chłopów* w kontekście obowiązujących ich zasad życia społecznego.
- Wskażesz elementy konwencji naturalistycznej zastosowanej w powieści Reymonta.

Przeczytaj

Reymont wielokrotnie opisuje w swojej powieści intymne i naznaczone zmysłowością sceny między kochankami, szczególnie Jagną i Antkiem. Nie rozgrywają się one w romantycznej, idealizowanej **scenografii**. Zazwyczaj są to chwile kradzione z codzienności, momenty skrywane przed osobami postronnymi. Jedna z tych scen rozgrywa się podczas zwózki kapusty. Nie odbiera jej to jednak swoistej intymności i erotycznego napięcia. Choć dialog między kochankami jest prosty i powszedni, to najważniejsze rozgrywa się między wypowiedzianymi słowami – w spojrzeniach, gestach i myślach bohaterów.

Abram Archipow, *Wieczorem*, 1910

Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

Władysław Stanisław Reymont

Chłopi

Wieczorna **schadzka**

Podjazd na groblę był ciężki, bo stromy i śliski, koń utykał i co krok przystawał odpoczywać, że ledwie zdzierżeli wóz, żeby nie uciekł.
— Nie trza było tyle kłaść na jednego konia! — ozwał się jakiś głos z grobli.
— To wy, Antoni?...

— Juści.

— A pośpieszajcie, bo już tam Hanka was wypatruje... Pomóżcie nam...

— Poczekajcie, niech ino zejde, to pomogę. Pomroka taka, że nic nie widać.

Wjechali zaraz na groblę, bo tak potężnie podparł, aż koń ruszył z kopyta i zatrzymał się dopiero na wierzchu.

— Bóg wam zapłać, ale też mocni jesteście, że laboga! — wyciągnęła do niego rękę.

Zamilkli nagle, wóz ruszył, a oni szli koło siebie nie wiedząc, co mówić, zmieszani dziwnie oboje.

— Wracacie to? — szepnęła cicho.

— Ino cię do młyna odprowadzę, Jaguś, bo tam w drodze woda wyrwę zrobiła.

— To dopiero ciemnica, co? — wykrzyknęła.

— Boisz się, Jaguś? — szepnął przysuwając się bliżej.

— [Hale](#), bałabym się ta...

Znowu zamilkli i szli tak przy sobie, że biodro w biodro, ramię w ramię...

— A oczy to się wam świecą jak temu wilkowi... aże dziwno...

— Będiesz w niedzielę na muzyce u Kłębów?

— A bo to matka mi dadzą...

— Przyjdź, Jaguś, przyjdź... — prosił cichym, przyduszonym głosem.

— Chcecie to? — zapytała miękko, zaglądając mu w oczy.

— Laboga, a dyć ino la ciebie zgodziłem skrzypka z Woli i la ciebie namówiłem Kłęba, żeby dał chałupy, la ciebie, Jaguś... — szeptał i tak przysuwał twarz do jej twarzy, i dyszał, aż się cofnęła nieco i zadygotała ze wzruszenia.

— Idźcie już... czekają na was... jeszcze kto nas obaczy... idźcie...

— A przyjdiesz?

— Przyjdę... przyjdę... — powtórzyła obzierając się za nim, ale już zniknął w mgle, tylko odgłos jego kroków słychać było po błocie. Dreszcz nią wstrząsnął gwałtowny i coś jak płomień wichrem przeleciał przez serce i głowę, aż się zatoczyła. Ani wiedziała,

co się jej stało, oczy ją paliły, jakby zasypane zarzewiem, tchu złapać nie mogła ni przyciszyć serca namiętnie bijącego; rozkładała ręce bezwiednie, jak do obejmowania, rozprężała się w sobie, bo ją brały takie szalone ciągotki, że omal nie krzyczała... dopędziła wozu, chwyciła się luśni i choć nie potrza było, tak potężnie pchała, aż wóz skrzypiał, chwiał się i główki spadały w błoto... a przed oczami ciągiem widziała jego twarz i oczy roziskrzzone, pożądliwe... palące... — Smok, nie chłop... chyba takiego drugiego we świecie nie ma... — myślała bezładnie.

Oprzytomniał ją turkot młyna, obok którego przejeżdżali, i szum wody płynącej na koła i spod stawideł otwartych, bo przybór był ogromny. Rzeka z rykiem głuchym spadała na dół i rozbita na białą miazgę, kłębiła się i jaśniała w rzece rozlewającej się szeroko. W domu młynarza, stojącym zaraz przy drodze, już się świeciło i przez szyby przysłonięte firankami widać było lampę stojącą na stole.

— Mają lampę kiej u dobrodzieja albo i we dworze jakim...

— Bo to nie bogacze?... Grontu to ma więcej od Boryny i na precenta pieniądze daje, i na mieleniu to nie okpiwa, co? — ciągnął Szymek.

— Żyją kiej dziedzice... Takim to dobrze... Po pokoju chodzą... na kanapach się wylegują... w cieple siedzą... słodko jadają, a ludzie na nich robią... — myślała, ale bez zazdrości, nie słuchając Szymka, któren o ile mrukliwy był, o tyle kiej się rozgadał, to już bez nijakiego końca.

Dowlekli się wreszcie do chałupy.

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 118–120.

Słownik

biologizm

(niem. *Biologismus*, franc. *biologisme*) – indywidualne i społeczne zachowania ludzi z punktu widzenia biologii; oddziaływanie biologizmu można odnaleźć w behawioryzmie, kierunku w psychologii zakładającym, że ludzie podobnie jak wszystkie inne zwierzęta działają według stosunkowo prostych zasad opierających się na stałych, odruchowych lub wyuczonych reakcjach na bodźce

etnografia

(gr. *éthnos* – lud, plemię, naród; *gráphō* – piszę) – nauka opisująca tradycyjną kulturę i obyczaje różnych ludów

etnologia

(gr. *éthnos* – lud, plemię, naród; *lógos* – słowo, nauka) – nauka badająca i porównująca kulturę różnych ludów, zwłaszcza pierwotnych

instynkt

(łac. *instinctus* – podnieta, bodziec) – wrodzona zdolność do podświadomego, odruchowego wykonywania czynności pozwalających na przetrwanie gatunku; popęd, odruch

naturalizm w Młodej Polsce

nurt estetyczny w literaturze i sztuce, stanowiący odmianę XIX-wiecznego realizmu; w okresie Młodej Polski został ukształtowany w wyniku ewolucji naturalizmu lat 70. XIX w. zapoczątkowanego przez twórczość Emila Zola we Francji; spośród wyznaczników formalnych naturalizmu najistotniejszymi stały się postulaty wnikliwej obserwacji życia społecznego oraz demaskacji konwencji obyczajowej i moralnej; Reymont w *Chłopach* w konwencji naturalistycznej ukazał sferę działania ludzkich instynktów oraz organiczny związek człowieka z przyrodą

patriarchat

(łac. *patriarcha* – praojciec) – rodowy ustrój społeczny, w którym dominującą rolę odgrywa mężczyzna sprawujący silną władzę ojcowską

scenografia

(gr. *skēnē* – scena, *gráphō* – piszę) opracowanie plastycznej i architektonicznej oprawy widowiska, filmu itp.; też: oświetlenie, dekoracje, kostiumy i rekwizyty stanowiące taką oprawę

(definicja na podstawie słownika PWN)

tabu

(polinezyjskie *tapu* – zakazane, nietykalne, święte, przeklęte) – fundamentalny zakaz kulturowy, którego złamanie powoduje sprzeciw przedstawicieli danej kultury, gdyż jest przez nich odbierane jako zagrożenie dla dalszego istnienia społeczeństwa; funkcją tabu jest zagwarantowanie ciągłości i integralności kultury, a tym samym biologicznego trwania grupy; dlatego do najbardziej pierwotnych i najpowszechniejszych w różnych kulturach tabu należą tabu kazirodztwa i zabijania innych ludzi, jako że ich popełnianie jest zagrożeniem dla dalszego istnienia społeczności

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Przedyskutujcie w klasie, czy zamążpójście jest korzystne dla Jagny, a ożenek dla Boryny.

Polecenie 2

Życiem lipeckiej gromady rządzą reguły moralne, religijne i społeczne. Oceń postępowanie Jagny i Antka w ich kontekście.

Co należy zrobić, aby dobrze wyjść za mąż?

Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z poniższym fragmentem powieści, a następnie zaznacz atrybuty Jagny. Co według ciebie czyni ją atrakcyjną dla mężczyzn?

☐ modre (niebieskie) błyszczące oczy

☐ posażna pozycja we wsi

☐ wyniosłość i niezależność

☐ odświeżone i dobrze dobrane elementy ubioru

☐ twarz z rumieńcami i biała długa szyja

☐ wzrost i postura

☐ kolorowy strój ludowy

☐ śmiałe przenikliwe spojrzenie

Władysław Stanisław Reymont

Chłopi

Jagna rozglądała się po ludziach, jako że wzrostem równa była i chłopom najroślejszym, a strojna dzisiaj była, że aż oczy rwała parobków, co się w kupę zbili przed wrotniami, na drodze, kurzyli papierosy i szczerzyli do niej zęby. Bo i urodna była, i strojna, i takiej postury, że i drugiej dziedzicównie z nią się nie mierzyć.

Dziewuchy ano i kobiety żeniate, przechodzące мимо, spozierały na nią z zazdrością albo i zgoła przystawały **w podle**, aby nasycić oczy tym jej wełniakiem pasiastym i sutym, co jak tęczą mazurską mienił

się na niej, to na jej czarne trzewiki wysokie, zasznurowane aż po białą pończochę czerwonymi sznurowadłami, to na gorset z zielonego aksamitu, tak wyszyty złotem, że aż się w oczach mieniło, to na sznury bursztynów i koralu, co otaczały jej białą, pełną szyję – pęk różnobarwnych wstążek zwieszał się od nich na plecach i gdy szła, wił się za nią niby tęcza.

Ale Jagna nie widziała zazdrosnych spojrzeń, błędziła modrymi oczami po głowach i natknąwszy się na wlepione w siebie oczy Antka, oblała się rumieńcem i pociągnąwszy matkę za rękaw, ruszyła przodem, nie czekając.

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 71.

Zapoznaj się z fragmentem, a następnie określ, za pomocą jakich środków językowych oddany jest erotyzm tej sceny. Połącz nazwę środka poetyckiego z podanym cytatem. Podaj funkcję zastosowanego środka poetyckiego.

((Władysław Stanisław Reymont

Chłopi

Zatrzepotała się kiej ptak, ale nie jej moc wyrwać się takiemu głodnemu smokowi, któren ścisnął, aż żebra trzeszczały, i tak całował, że całkiem zesłabła, oczy jej zaszyły mgłą, tchu złapać nie mogła, że ino ostatkiem skamlała:

— Puść... Mateusz... Matula...

— Jeszcze ździebko, Jaguś, jeszcze raz, bo się całkiem wścieknę... —

I tak całował, że mu dziewczyna całkiem zmiękła i leciała przez ręce kiej woda, ale puścił ją, bo postyszał w sieniach kroki, sam zapalił nad okapem lampkę i skręcał papierosa, a roziskrzonymi uciechą oczami spoglądał na Jaguś, że to jeszcze przyjść do siebie nie przysła, bo się mocno dzierżyła ściany i dyszała ciężko.

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 128.

Cytat	Środek stylistyczny	Funkcja
„Zatrzepotała się kiej ptak”		
„głodnemu smokowi”		
„oczy jej zaszyły mgłą”		
„[Jagna] skamlała”		
„leciała przez ręce kiej woda”		
„roziskrzonymi uciechą oczami”		

Ćwiczenie 3

Wypisz nakazy i zakazy kulturowe związane z funkcjonowaniem w gromadzie. Podaj te, których przekroczenie może oznaczać złamanie tabu.

Należy:	Nie należy:

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z poniższym fragmentem, a następnie określ, na czym polega tabu. Czego obawia się Antek? Dlaczego jego zachowanie jest społecznie naganne?

((Władysław Stanisław Reymont
Chłopi

A przecież Jaguś będzie jego macochą, matką jakby — jakże to może być, jakże?... Toć grzech musi być, grzech! Aż bał się myśleć o tym, bo mu serce zamierało ze zgrozy niewytłumaczonej, z obawy przed jakąś straszną karą boską... I nie rzec o tym nikomu, ino to nosić w sobie jako zarzewie, jako ten ogień żywy, któren aż do kości przepala... nie na ludzką to moc, nie.

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 187.

Porównaj wewnętrzne uczucia Antka i jego postawę na zewnątrz. Na czym polegał dramat bohatera?

Antek – uczucia i pragnienia:

((Władysław Stanisław Reymont
Chłopi

Jezus! Aż się zatoczył, bo z nagła ujrzał tuż przed sobą jej twarz rozpłomienioną, dyszącą namiętnie, jej modre oczy i te usta pełne i tak czerwone, a tak bliskie, że ich tchnienie czuł, buchnęły na niego żarem... i ten głos cichy, urywany, nabrzmiaty miłością i ogniem...

— Jantoś!... Jantoś! — przechylała się do niego blisko, że czuł ją całą przy sobie, jej piersi, jej ramiona, jej nogi — aż oczy przecierał i odpędzał precz od się te mary mamiące, i cała jego złość zawzięta skapywała mu z serca niby te lody ze strzech, gdy je wiośniane słońce przygrzeje, a budziło się znowu kochanie i wznosiła swój łeb kolczasty tęskność bolesna, taka straszna tęskność, że choćby głową tłuc o ścianę i ryczeć wniebogłosy!

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 168.

Antek – postawa i deklaracje:

((Władysław Stanisław Reymont
Chłopi

— Że lakudra i włók ten, to i cała wieś wie o tym... cały świat!... cały!...

— Wara ci od niej, bo ci ten pysk o ścianę rozbiję, wara... — i jął nią trząść, ale już Antek przyskoczył i osłonił, i również krzyczeć począł:

— I ja przywtórzę, że lakudra jest, włók, ja! A spał z nią, kto chciał, ja!...

— wołał nieprzytomnie i gadał, co mu ślina na język przyniesła, nie

skończył, bo stary, rozwścieklony już teraz do ostatka, trzasnął go tak w pysk, aż rymnął łbem na oszkloną szafkę i z nią razem zwałił się na ziemię... Porwał się rychło okrwawiony i runął na ojca.

Rzucili się na siebie jak dwa psy wściekłe, chycili się za piersi i wodzili po izbie, miotali, bili sobą o łóżka, o skrzynie, o ściany, aż łby trzaskały. Krzyk się podniósł nieopisany, kobiety chciały ich rozerwać, ale przewalili się na ziemię i tak zwarci całą nienawiścią i krzywdami tarzali się, gnietli, dusili...

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 190–191.

Jakimi emocjami i uczuciami kieruje się Antek w stosunku do bliskich mu kobiet? Spośród podanych odpowiedzi wybierz tę, którą uznasz za najtrafniejszą. Rozwiń ją, podając argumenty i przykłady.

Antek:

1. Kocha Jagnę – jest ona miłością jego życia.
2. Pragnie kobiety fizycznie – pożąda jej.
3. Rywalizuje z ojcem o kobietę, chcąc udowodnić swoją przewagę nad nim (młodość – starość).
4. Kobieta i ziemia są znakiem posiadania i najwyższej pozycji w gromadzie, na czym mu bardzo zależy.
5. Chce mieć Jagnę za kochankę, by imponować innym mężczyznom we wsi.
6. Poszukuje przygód miłosnych, nie czuje się monogamistą.
7. Nie kocha żony, doskwiera mu samotność.
8. Hanka nie spełnia się jako kobieta.

Zapoznaj się z poniższym fragmentem z tomu II *Chłopów*. Wybierz z tekstu cytaty, które będą wskazywały na różne elementy konwencji naturalistycznej wykorzystane do opisanía relacji miłosnej Jagny i Antka. Wyjaśnij, jaką pełnią funkcję.

((Władysław Stanisław Reymont

Chłopi

Ale oni oślepli na wszystko, burza się w nich zerwała i rośła wzmagając się co mgnienie, przewalała się z serca do serca potokiem palących a niewypowiedzianych żądz, błyskawicowych spojrzeń, bolesnych drżeń, niepokojów nagłych, całunków parzących, słów splątanych, bezładnych a olśniewających niby dzikie mioty piorunów, oniemień śmiertelnych, tkliwości, a takiego czaru zarazem, że dusili się w uściskach, rozgniatali do bólu, darli się wprost pazurami, jakby chcąc wyrwać z siebie wnętrzości i skąpać się w rozkoszach męki, a przestłonięte bielmami oczy nie widziały już nic, nawet samych siebie. I porwani miłosną wichurą, oślepli na wszystko, oszaleli, wyzbyci z pamięci, stopieni jako dwie żagwie płonące, nieśli się w tę noc nieprzejrzaną, w pustkę i głuchą samotność, by oddawać się sobie na śmierć, do dna dusz, pożeranych wieczystym głodem trwania... Nie mogli już mówić, tylko nieprzytomne krzyki rwały się im gdziesik aż z samych trzewiów, tylko szepty zduszone, porwane a strzeliste jak wytryski ognia, słowa błędne i opite szaleństwem, spojrzenia żrące do szpiku, spojrzenia struchlałe obłąkaniem, spojrzenia huraganów walących na siebie, aż przejął ich taki straszny dygot żądz, że zwarli się z dzikim skowytom i padli... nieprzytomni zgoła...

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 2, Warszawa 2001, s. 276.

Elementy konwencji naturalistycznej	Przykłady	Funkcja
1. dosadne, wyraziste opisy		

Elementy konwencji naturalistycznej	Przykłady	Funkcja
2. sfera działania ludzkich instynktów		
3. organiczny związek człowieka z przyrodą		

Ćwiczenie 8

Scena opisana we fragmencie zacytowanym w poprzednim ćwiczeniu jest bardzo dynamiczna. Autor osiągnął ten efekt za pomocą różnorodnych środków wyrazu artystycznego. Połącz nazwę środka wyrazu z cytatem, w którym występuje.

Środek wyrazu artystycznego	Cytat
hiperbolizacja	
epitet	
porównanie	
oksymoron	
metafora	

palących a niewypowiedzianych żądz

stopieni jako dwie żagwie płonące

spojrzenia żrące do szpiku

by oddawać się sobie na śmierć, do dna dusz, pożeranych wieczystym głodem trwania...

rozkoszach męki

Praca domowa

Jaki jest społeczny sens istnienia tabu? Napisz esej, odwołując się do omawianych fragmentów *Chłopów* oraz innego utworu literackiego i wybranych kontekstów.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Czy można złamać tabu? Relacje miłosne w *Chłopach* Władysława Reymonta

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

3) rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły *nie* oraz partykuły *-bym*, *-byś*, *-by* z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń *-ji*, *-ii*, *-i*; zapisu przedrostków *roz-*, *bez-*, *wes-*, *wz-*, *ws-*; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (*a*, *e*) oraz połączeń *om*, *on*, *em*, *en*; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

1) rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2) porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Lektura obowiązkowa

30) Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi* (tom I – *Jesień*);

Zakres rozszerzony

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

13) rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w utworach literackich.

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: esej, interpretacja porównawcza, reportaż, felieton.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- definiuje pojęcie tabu,
- wskazuje reguły zachowań, które funkcjonują w społeczności Lipiec,
- ocenia postępowanie bohaterów *Chłopów* w kontekście obowiązujących ich zasad życia społecznego,
- rozpoznaje konwencję literacką zastosowaną w powieści Reymonta.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- dyskusja;
- rozmowa kierowana;
- gra dydaktyczna.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Czy można złamać tabu? Relacje miłosne w *Chłopach* Władysława Reymonta”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Prezentacja multimedialna” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i rozwiązywać zadania.
2. Nauczyciel prosi, aby grupa zainteresowanych uczniów przygotowała w dowolnej formie informacje na temat tabu w różnych kulturach. Prezentacja powinna pomóc wszystkim uczniom znaleźć odpowiedzi na pytania: Czym jest tabu? Jakich sfer ludzkiego życia może dotyczyć? Jaki jest sens/cel istnienia tabu?
Druga grupa przygotowuje kilkuminutową grę na wzór gry Tabu; potrzebne będą karty do gry. Uczestnik losuje kartę ze słowem, które powinien zdefiniować, nie używając trzech podanych także na karcie określeń. Przykład: poszukiwane słowo – Jagna; zabronione określenia – żona Boryny, niebieskooka, bohaterka *Chłopów*.
Tematyka gry powinna być związana z powieścią Reymonta i tematem lekcji.

Faza wprowadzająca:

1. Lekcja rozpoczyna się od krótkiej gry Tabu przygotowanej przez drugą grupę.
Po jej zakończeniu nauczyciel prosi, by uczniowie opisali reguły gry. W odpowiedziach pojawią się zapewne takie określenia, jak: zakazane, zabronione, nie można, zakaz itp. Nauczyciel zwraca na to uwagę uczniów: tabu to coś zakazanego, a jego złamanie oznacza przekroczenie jakichś reguł.
Następnie nauczyciel prosi o przedstawienie prezentacji na temat tabu przygotowanej

przez pierwszą grupę uczniów. W jej trakcie słuchacze notują najważniejsze informacje, a następnie jedna osoba zapisuje na tablicy mapę skojarzeń, którą uzupełniają wszyscy uczestnicy lekcji.

Później nauczyciel pyta: Jakich sfer ludzkiego życia społecznego i prywatnego może dotyczyć tabu w powieści *Chłopi* Reymonta? Uczniowie odpowiadają swobodnie.

2. Podanie celu i tematu zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Wskazana osoba odczytuje polecenie 1 z sekcji „Prezentacja multimedialna”. Nauczyciel rozpoczyna dyskusję w klasie. Na koniec prosi uczestników zajęć o sformułowanie wniosków.
2. Uczniowie wykonują w parach polecenie 2. z sekcji „Prezentacja multimedialna”. Znow może nastąpić krótka dyskusja, którą moderuje nauczyciel.
3. Później uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się” wskazane przez nauczyciela. Warto zwrócić uwagę na ćw. 2.–5. i 7. Po upływie wyznaczonego czasu uczniowie przedstawiają odpowiedzi, a nauczyciel ocenia ich pracę.

Faza podsumowująca:

1. W dyskusji podsumowującej nauczyciel stawia pytania: czy zbiór obowiązujących nakazów i zakazów ułatwiał życie mieszkańców Lipiec, czy utrudniał? Dlaczego?
2. Na koniec zajęć nauczyciel prosi wybranych uczniów o rozwinięcie zdania:
Na dzisiejszych zajęciach dowiedziałem się..., nauczyłem się...

Praca domowa:

1. Praca domowa z e-materiału.

Materiały pomocnicze:

- *O sekrecjach się nie mówi*, rozmowa Danuty Śmierzchalskiej z prof. Jerzym S. Wasilewskim, „National Geographic”, 15.09.2011.
- Barbara Wolska, Marek Pąckiński, *Tabu i wstyd w literaturze i kulturze*, „Napis” 2012/XVIII.
- Witold Bobiński, *Konteksty kulturowe w dydaktyce literatury*, w: *Polonista w szkole*, pod red. Anny Janus-Sitarz, Kraków 2004.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Prezentacja multimedialna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.